

המשנה ממשיכה לעסוק ביחס בין גיטי נשים לשחרור עבדים. נחלקו התנאים בדין חזרה בשליחות לגט אשה ושחרור עבד. כלומר, אדם ששלח שליח להביא גט לאשתו, ושטר שחרור לעבדו, ולאחר ששלח את השליח התחרט וביטל אותו. נחלקו התנאים האם אפשר לחזור מנתינת הגט או השחרור (שם יא):

האומר תן גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי, אם רצה לחזור בשניהן - יחזור, דברי ר"מ. וחכ"א: בגיטי נשים אבל לא בשחרורי עבדים, לפי שזכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין לו אלא בפניו, שאם ירצה שלא לזון את עבדו - רשאי, ושלא לזון את אשתו - אינו רשאי.

רבי מאיר סובר שאפשר לאדם לחזור בו משליחותו, גם בגט וגם בשטר שחרור העבד. חכמים סוברים, שרק בגט אשה אפשר לחזור, ולא בשטר שחרור. והטעם הוא 'שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לאדם אלא בפניו'. כלומר, בשטר שחרור, העבד זוכה לצאת לחופשי, ע"כ השליח מזכה אותו בקבלת שטר השחרור. מה שאין כן בגט אשה, שאין זה זכות שהיא מתגרשת אלא חובה, ע"כ אין השליח זוכה בשבילה.

השאלה המתבקשת לשיטת חכמים, איך הם קובעים מה הזכות ומה החובה? הרי הדבר הוא יחסי! וכך מקשה הירושלמי (פ"א ה"ה):

רבי חיייה בר בא אמר רבי יוחנן בעי, הגע עצמך שהיה עבדו של קצין הרי חובה הוא לעבד! חברייא אמרי רבי יוחנן בעי הגע עצמך שהיתה אשתו של מוכי שחין, הוי זכות הוא לאשה!

שואל הירושלמי, תאר לעצמך שהיה העבד שייך למושל חשוב, אם היה מקבל השליח את השטר, הרי הוא מחייבו ולא מזכה! ועוד, תאר לעצמך שהיתה האשה נשואה למוכה שחין, מדוע השליח לא זוכה בשבילה בגט? הרי זכות הוא לה הגירושין!

מתרץ הירושלמי כך (שם):

לית לך אלא הךדא אילו המוכר את עבדו שלא מדעתו, שפמא אינו מכור?! והמגרש את אשתו שלא מדעתה שפמא מגורשת היא!?

התוספות ביארו את הירושלמי כך (ד"ה בגיטי):

פירוש על ידי אחר העבד נמכר על כרחו ואין האשה מתגרשת על ידי אחר בעל כרחו.

כלומר, שליח יכול למכור עבד ברצון האדון גם בעל כרחו של העבד. אך שליח לא יכול לגרש אשה בעל כרחו. אמנם מפרשי הירושלמי ביארו את תירוץ הגמרא באופן שונה.

הירושלמי מתרץ, שיש יכולת לאדון למכור את העבד שלא מדעתו, אך אין הוא יכול לגרש את אשתו שלא מדעתה.

מבאר הפני יהושע שפירוש התוספות בעצם מנתק את הקשר לכלל של המשנה "זכין לאדם שלא בפניו". כלומר, המשנה היתה צריכה לומר ששטר שחרור של עבד חל ע"י אחר לכן הדבר חל גם בעל כרחו, וגט אינו חל ע"י אחר, לכן אינו חל בגט.

אך הביאור השני מובן בהקשר למשנה, שהרי גם שיש יתרון לעבד להישאר כרגע עם הקצין והמושל העשיר, הוא בכל רגע יכול להיפטר ממנו ע"י מכירה שלא מדעתו. ולכן אף פעם הוא לא נמצא על קרקע יציבה, וכל זמן שהוא משתחרר הוא חוזר לעצמו וזוהי הזכות האמתית.

לעומת זאת אשה אינה מגורשת ללא דעתה, ויכול להיות שמהצד החיצוני הבעל הוא מוכה שחין. אך כל עוד יש לה דעת ושליטה בקשר, אין היא רוצה שיעשו דברים ללא ידיעתה. כלומר, אפילו אם הבעל מוכה שחין, הדבר הוא רק חיצוני, יכול שבדעת הגט הוא לא זכות לה.

ע"כ עולה נקודה מופלאה, שהזכות והחובה נוגעים באותו השורש. כלומר, הזכות של העבד נקבעת רק ע"י השליטה של עצמו על חייו, בעצם להיות אדם עצמי- בן חורין. והחובה של האשה היא דווקא להיות עצמה בשמירה על הקשר עם בעלה, גם אם בהופעה החיצונית הוא פגום. כמו שחיבור בין האיש לאשה צריך להגביר את העצמיות שנאמר "זאת הפעם עצם מעצמי".

עתה החובה והזכות להיות עצמי נוגעת בשני שטרות: א. גט אשה. ב. שטר שחרור. לאשה זאת חובה, משום שאולי תאבד מעצמותה (הביטוי המעשי הוא בפרנסתה) ואין חבין לאדם שלא בפניו. לעבד זוהי זכות, אפילו שהאדון עשיר, הזכות הגדולה היא להיות עצמי ולא משועבד אפילו בשביל אלפי זהב וכסף!